

Chryścijanskaja DŭMKA

BIELARUSKI ČASAPIS — VYCHODZIĆ TRY RAZY U MIESIAC

U čeść Matki

Na ūsim kulturnym ſwiecie adzin dzień, abo j cely tydzień, traŭnia miesiaca paſyiačajecca Źančynie — Matcy. Śviata heta davoli novaje, paŭstała jano jašče niadaŭna. Paŭstała jano dziakujučy postupu i raźvićciu kultury eŭropejskaha čaŭvieka i dziakujučy ſtoraz hłybiejšamu zrazumieńniu tej vysokaj dastojnaści, jakuju maje ū sobie Źančyna-Maci i dziakujučy hłybiejšamu zrazumieńniu tych usich dabradziejstvaŭ, jakimi jana abdaraje siemji, hramadzianstvy, narody i ūsio čaŭvietva. Voś-ža dzień Matki ſviatkujuć jaho i našy najbliŹejšyja susiedzi — palaki, litoučy, ukraincy, rasiejcy.

Ū nas bielaruſaŭ zvyčaj ſviatkavańnia dnia Matki jašče nia ūſtaliŭsia, jašče nie zakaraniŭsia. Ale sama hetaja vialikaja ideja raźvivajecca iznachodzić naleŹnaje zrazumieńnie i Źyvy adhaſosak u bielaruskim narodzie i hramadzianstvie. Praŭda, bielarusy da hetul na čeść Matki nie naſadŹavajuć akademijaŭ, referataŭ, uračystych roznych ſviatkavańniaŭ, jak heta robiać inšyja narody, ale bielaruskaje arhanizavanaje hramadzianstva z hodu ū hod bielaruſaŭ da hetaha zaklikaje, pryvučaŹe i po-

kul ſto choć na bačynach časapisaŭ addaje naleŹnuju paſanu bielaruskaj Matcy.

Za ſto-Ź my ſkladajem čeść i paſanu Matcy? Za toje, za ſto heta robiać usie kulturnyja hramadzianstvy i narody, za tyja ūsie dary, jakimi čaŭvietva Źančyna-Maci abdaraje. Pradusim za tuju vysokuju, ſviatuju i tajomnuju rol, jakuju adyhryvaje Maci ū vydavańni na ſviet ludzkoha Źyćcia i ū padtrymlivańni jaho. Saprady, u hetym Tvarac paklikaŭ Źančynu-Matku jak-by na svaju asablivuju pamocnicu i ſviatarku, dapuskajučy Źančynu, bliŹej čym muŹčynu, da tajnicaŭ svajho tvarėńnia.

Składajem čeść i paſanu Źančynie-Matcy za toje, ſto jana jość duſoj i Źyćciom siamji. Siamja — heta pieršaja hramadzkaŹa kamorka, pieršaja ſkladovaja častka vialikaj i zloŹanaj hramadzkaŹaŹ budovy. Bačka zaŭsiody dalejšy ad siamji, jak maci, katoraja saprady jość, možna skazać, duſoj siamji. Vonkavy ład i paradak u siamji, čyſty duchovy nastroj siamji, supakoj, radaść i zdarovyja cialesna i duchova dzieci — ūsio heta badaj vyklučna, a prynamsi ū pie-

ravaŹnaj miery, zaleŹa ad Maci. A skolki-Ź nam bielarusam usiaho hetaha prynosie i daryć naša bielaruskaja Maci, jak pa našych siolach, tak častkova ūŹo i pa haradoch?

Vialikuju tak-Źa rol igraŹe bielaruskaja Maci, pradusim sialanka, i ū našym nacyjanalnym Źyćci. Majem na ūvazie ūsie tyja tradycyi, jakija bielaruskaja Źančyna pierachoŭvaje ū svajej duſy i pieradaje nastupnym pakaleńniam praz svajo patomstva. Praz Matku bielarusku pradusim maje bielaruski narod vialikuju i tak bahatuju spadčynu svajej narodnaj kultury. Bielaruskaja mova, u najčyściejšaj svajej formie, kazki, prykazki, pieśni — ūsio heta pierachavała bielaruskaja Maci i pieradała narodu, z pakaleńnia na pakaleńnie.

Bielaruskaja Źančyna-Maci ahułam u Źyćci bielaruskaha narodu zaŭsiody igrała vialikuju i vaŹnuju rol. Majem Źančyn vialikich svajej ſviataściaŹ (ſviataja Afrasińnia — Pruzyna, poŹackaja kniazioŭna), majem samaachviarnych bielaruskich hramadzkaŹaŹ baračbitak-patryjotak (Ciotka), majem tak-Źa cely rad bielarusak-paetak.

Usië jany mnoha-mnoha pry-niešli dabra biełaruskamu narodu, ale, nie zabyvajmasia, što i tut jość vialikaja časć zasluhaŭ Matak henych našych vialikich i zaslužanych biełarusak. Heta prad usim matki ich pryščapili im, a pašla hadavali i raźvivali ũ ich dušach usio toje, što jany pašla i sami palubili i čamu addali ũsio svajo žycio.

Dyk čeść i słava biełaruskaj Matcy, čeść i słava jaje trudom i zasluham, čeść i słava jaje vysokaj i šviatoj da-stojnaści!...

8-ha maja 1938 h. adbudziecca ũ Vilni, u zalí b. Kanservatoryi Konskaja vulica №1

KANCERT

słaŭnaha śpievaka

M. ZABEJDY - SUMICKAHA.

Ŭ časie hetaha koncerty słaŭny naš mastak prapíaje miź inšym novyja narodnyja biełaruskija pieśni, zharmanizavanyja Prof. B. RUTKOŪSKIM.

Pačatak a h. 20 m. 30. Bilety ad 0,50 da 5 zł.

AB NAŠYCH MAJOVYCH NABAŽENSTVACH

Každy hod pa biełaruskich vioskach adpraŭlajucca majovyja nabaženstvy, ale tolki papolsku. Čas nam padumać i zrabíc, kab hetyja nabaženstvy ũ nas byli pabiełarunku. Ŭžo što jak što, ale heta sprava, dyk tolki ad nas zależał. Dyk čamuž nam siabie na hetych nabaženstvach nie pakazać usiamu švietu i Bohu, što my Bielarusy i ũmiejem pasvojamu malicca? Heta-ž my rabić budziem u svaich rodných vioskach, pa našych chatach, nie ũ kaściele. Na heta nia treba prasić nijakaha dazvolu i zhody ũ nikoha. Dyk čaho-ž nam čakać ruki zlažyŭšy? Abaviazkava treba biełaruskija nabaženstvy pazavodzić nam u našych biełaruskich vioskach. A robicca heta tak prosta: uziaŭ dy piai litaniju pabiełarunku, abo tak sama i choć jakuju biełaruskuju piešniu ab Mataccy Božaj. Ŭ nas jość knižyca „Holas dušy“ i jana nam mnoha ũ hetym pamoža.

Heta sprava majovyh u nas nabaženstvaŭ pavinna raspačacca ad viosk, z nizu ad narodu i adtul jana sama pa sabie pryjdzie aź u kaścioł. Voš hetak nam Bielarusam pačynać treba. Ad maleńkaha dy da vialikaha dachodzicca. Jak tolki ũ biełaruskaj presie pačujucca hałasy, što tam, abo tam užo majovyja nabaženstvy pabie-

łarunku zavialisia, tady chutčej i čytanki na maj u nas adpaviednyja pabiełarunku znajducca.

A jak praktyčna nam uziacca za našy majovyja, biełaruskija nabaženstvy? Maja rada tut budzie prostaja. Usiej vioskaj na heta treba zhavarycca. Na heta treba vybrac dobraha biełaruskaha śpievaka i čytalnika i jamu addać pavadyrstva ũ hetych nabaženstvach. Ale da takich nabaženstvaŭ jašče piarviej usiej vioskaj pryhatavacca treba. Prynamsia usim treba umieć pijać litaniju, Tvajej Abaronie addajomsia i niekalki piešniaŭ da Maci Božaj. Kali ũ jakoj vioscy zamała budzie šviedamých biełarusaŭ i haračych achvotnikaŭ da biełaruskich nabaženstvaŭ, tady choć adna siamja i ũ svajej chacie, ale pabiełarunku niachaj adpraŭlaje heta nabaženstva. A jak u takoj, choć i adnej siamji sprava heta pojdzie zručna, tady heta chata na svaje nabaženstvy chaj paprosić susiedziaŭ. Tolki vytryvać u hetym, dyk pad kaniec miesiaca napeŭna ũsia vioska hena kiniecca na biełaruskija majovyja nabaženstvy. Umiejcie tolki Bielarusy heta pačać dobra, a rabota vaša dalej sama pojdzie i hetak vašie narod nachilica ũ bok svaich biełaruskich nabaženstvaŭ.

Ks. V. Š.

AD. STANKIEVIČ

Biełaruskí Chryścijanski Ruch

Historyčny narys.

RAZDZIEŁ IV.

12)

Narodnaja praca Bielarusaŭ katalikoŭ pad niemieckaj akupacyjaj.

(1915—1919).

§ 1. — Ks. K. Stepovič (Kazimier Svajak) i Ks. J. Hermanovič (Vincuk Advažny).

Sušvietnaja vajna, jakaja nachlynuła ũ 1915 h. na naš Kraj, padzialiła jaho na dźvie čaści: adnu časć, zachodniuju, zaniati Niemcy, a druhaja, uschodniaja, padaŭniejšamu astałasja pad Rasiejaj. Hałoŭnym asiarodkam biełaruskaha adradžeńnia, jak viedama, była Vilnia. Voš-ža niemieckaja akupacyja Vilni i značaj časć našaha kraju pracu hetu, reč zrazumiełaja, spyniła. Hazety „Naša Niva“ i „Biełarus“ vychodzić pierastali, vydaviectva ahułam spyniłasja, biełaruskaja intelihencyja razciarušyłasja. Ale tak drenna było tolki spačatku. Chutka ũžnoŭ pačali tvarycca biełaruskija asiarodki i ũ mie-ru mahčymaści, jak u Vilni, tak i na pravincy, pa-

čalasia siakaja-takaja biełaruskaja praca. Pracu hetu viali tut pieravažna Bielarusy kataliki.

1. Voš-ža z takich pracuŭnikoŭ na biełaruskim siale ũ hetym časie pieršaje i asablivaje miesca zajmaje paet naš i narodny ideoloh ks. K. Stepovič (*Kaz. Svajak*). Zajmajecca jon užo biełaručynaj u 1907 h., budučy jašče maładym chłapčukom vučnim, kandydatam u Vilenskuju Duch. Seminaryju. Ŭ seminaryi ũ 1911 h. K. Stepovič užo pracuje nad biełaruskaj ideolohijaj. Ab hetaj spravie voš jak jon užo piša: „Ruch palityčny, ci naahuł hramadzki maje padklad etyčny... Adradžeńnie movy našaj i to maje suviaz z pravami etyki, bo ci-ž padklad jaho nia viažycca z pytańniem: „možna, nielha?“ Sacyjalizm nia moža nia ũmiešvacca ũ spravy natyry relihijnej, bo etyka i relihija — dźvie siastry nierazlučnyja i abiedźvie ũ natyry čałavieka. My paviny dajsci da vysnavu, što, kali adkiniem chryścijanstva z ruchu našaha narodnaha, to jon, hety ruch, rasplyviecca ũ zolkaj miźnarodnaści i etyčaj razviazlaści. „Nie pakidajma movy rodnaj, kab nia ũmiorli“. Nie pakidajma relihii hlybokaj našaj, kab nie zahavieć dušoj.“¹⁾

Ŭ hadoch 1912—13 jon užo pačynaje svaju pracu na nivie biełaruskaj litaratury, źmiestam jakoj pieravažna matyvy chryścijanskija i narodnyja.

1) Kaz. Svajak — Dzieja majej myśli, serca i voli. Vilnia, 1932. bač. 20—21.

Novaja Eŭropa i Polšč

(Z polskaje presy)

„Vajna, za jakuju maliusia Mic- kiewiĉ, dała nam dziaržaŭnaje vyz- valeńnie, a dalej, zakonom raźviĉ- cia, daśc nam mahutnaśc i adra- džeńnie našaj historyĉnaj wieliĉy.“ — Hetak piša wiedamy polski pub- licyst palityk Uł. Bonĉkoŭski ũ časapisie „Myśl Polska“ (№ 7 z 1—15.IV.1938), pašyrajuĉy dumku ab patrebie ũ Polščy vajennaj partyi.

Hetaja partvja, pavodle Uł. Bonĉkoŭskaha, trymała-b polska- je hramadźianstva ũ pastajannaj śviedamaści, što raniej ci paźniej, Polšč musiĉ stanuĉ prad nieab- chodnaściaj vajny i była-b asia- rodździem vajennaj arhanizacyjnaj dumki.

Polšč, kaža Uł. B. — moža va- javaĉ u buduĉynie tolki z Nia- mieĉĉynaj abo Rasiejaj. Ab hetym jon piša hetak:

„Tolki palityĉnyja durni abo maralnyja karły mohuĉ dapuskaĉ, što vajna z Litvoj maħla-b byĉ ciapier najlepšym kirunkam dla polskaj palityki. Unarmavańnie našaj zahranieĉnaj palityki adnosna Litvy — heta najlepšy dokaz pol- skaha maksimalizmu, jaki hatov- icca da skoku ũ raźmiery bał- tycka-ĉornamorskaj problemy dzie-

la ździejśnieńnia historyĉnych pol- skich uschodnich planaŭ.“

Ale adnaĉasna vajavaĉ z Nia- mieĉĉynaj i Rasiejaj Polšč nie maħla-b — pryznaje Uł. Bonĉkoŭ- ski i, śĉviardžajuĉy ciapieraśniuju słabaśc Rasiei dy jaje ahresyŭnaśc adnosna Polščy, dakazvaje pa- trebnaśc raśuĉaj padhatoŭki da vaj- ny na ũschodzie.

Polšč, pavodle Uł. B. — vyjšaušy pieramoźna z vajny, maħla-b spa- dziavacca hetkaj zdabyĉy:

„1) Padziełu Rasiei na nacyja- nalnyja dziaržaŭy, paśla jakoha Polšč, ciapier akruźana mahutny- mi i varoźnymi arhanizmami, bu- dzie mieĉ z uschodu dvoch raź- mierna słaŭnych susiedaŭ i śmat pryrodných pryjacieleaŭ dalej na ũschodzie za niezaleźnaj Ukrainaj i Bielarusiaj.“

„2) Linija Dniestru pavinna stacca kamunikacyjnaj ũlasnaściaj Ukrainy, Rumynii i Polščy i ad- kryĉ dla Polščy ślach na ĉornaje Mora, da supracoŭnictva z niezaleźnym Kaŭkazam i celym Bliz- kim ũschodam. Polšč nad ĉornym Moram panujuĉaja haspadarĉa — heta pieršy varunak polskaj vialik- dziaržaŭnaści.“

„3) Zakrapleńnie pry Polščy „Vschodnich Kresów,“ jakich lah-

ĉej budzie baraniĉ ad raźmierna słaŭaj Bielarusi, ĉymsia ad mahut- naj u perspektyvie 160 miljonaj Rasiei. Abarona „Kresów“ ad celaj, niepadzielnaj Rasiei — heta sprava — praktyĉna niemahĉyma.“

Hetak planuje Uł. Bonĉkoŭski. Plan davoli šyroki i razmašysty.

Heta hołas polskich imperyja- listaŭ, ab jakim polskija socyjali- sty ũ svaim „Robotniku“ pišuĉ hetkim stylem:

— Paśla zachapleńnia „Hitle- ryjaj“ — Niamieĉĉynaj Aŭstryi, paŭ- stała novaja Eŭropa, novaje eŭra- pejskaje pałažeńnie. Dzieržaŭa Hitlera znaĉna ũzmacniłasia. Pol- skaje hramadźianstva instynktoŭ- na adĉuvaje, što stvaryłasia no- vaje pałažeńnie, što palityka z „Hit- leryjaj“ nie ũdałasia. Ćym-ža byŭ endecki kliĉ zaniaĉcia Litvy, jak nie chavańniem ad sapraŭdnaści i adkaznaści?

— U hetym pałažeńni polskija imperyjalisty „ũschodniaha abra- du“ šukajuĉ prykryŭki ũ fantastyĉ- nych ĉornamorskich koncepcyjach, a vilenskaje abšarnickaje „Slovo“ abhavarvaje, byccam karysnuju dla słaŭianskich narodaŭ, spravu pa- dziełu Ćechasłavacyi. —

— Kali hetak pojdzie dalej — piša „Robotnik“ — dyk Polšč bu- dzie stanavicca spadaroźnicaj Nia- mieĉĉyny. Niamieĉĉyna ũ svaim pachodzie na paŭdzion i ũschod budzie tvaryĉ „Mitteleŭropu“ —

Vajna ũ 1914 h. zastaje K. Stepoviĉa ũ Kluš- ĉanach, Śvianĉianskaha pav. u rodnaj jahonaj para- fii, dzie jon z pryĉyny chvaroby ĉakaje na śviaś- ĉenstva. ũžo ũ hetym hodzie 29.XI. jon arhanizuje kaścielny chor, likam da 40 asob, jaki piaje tak-ža i bielaruskija pieśni.

U 1915 h. K. St., jak ksiondz, prabyvaje mie- siac u Kamajach, a paśla ũ rodnaj parafii ũ Klušĉa- nach i dalej pracuje dla bielaruskaj spravy. Chor jaho raźvivajecca i apraĉa bielaruskich pieśniaŭ, la- dzic tak-ža i bielaruskija lekcyi.

U hetym-ža 1915 h. ks. K. St., pravodziaĉy bie- laruskuju narodnuju pracu, prabuje movu biearu- skuju zavodziĉ i ũ kazańniach u kaściele, jak heta było 21.XI.

U 1916 h. bielaruskaja praca ũ Klušĉanach pad kiraviectvam ks. K. St. jaśĉe bolš pahlybiłasia. Daj- šlo i da bielaruskich ũkolaŭ. Kaladami 1915 h. byli arhanizavany pad jaho kiraŭnictwam bielaruskija vuĉyieljskija kursy, a ũ 1916 h. bylo załoźana 7 bie- laruskich ũkolaŭ, u jakich małodšyja dzieci vuĉyli- sia pabielarusku, a staršyja, pobaĉ z movaj biearu- skaj, vuĉylisia i movy polskaj.

U tym-ža 1916 h. ks. K. St. zasnavaŭ arhani- zacyju bielaruskaj małodzi pad nazovam „Chaŭrus Svajakoŭ“ (CHS), jakaja faktyĉna vyrasła z uspom- nienaha choru. Chaŭrus hety miź inšym laździŭ bie- laruskija amatarskija teatry i referaty.

U pałovie 1916 h. ks. K. Stepoviĉ byŭ nazna- ĉany ũ Karycin (Bielastoĉĉyna), dzie prabyŭ da vias- ny 1918 h. Ale, nia hledziaĉy na svoj vyjezd z Kluš- ĉan, znosinaŭ z tamtejśaj małodziej na hruncie bie- laruskaj idei nie parvaŭ. Z vybitniejšymi siabrami „Chaŭrusu Svajakoŭ“ jon vioŭ pierapisku, u jakoj paddzieržyvaŭ u małodzi bielaruski duch, zaachovĉ- vaŭ jaje dalej viaści raspaĉataju pracu i adnaĉasna davaŭ rady, jak hetu pracu dalej pravodziĉ.

„Chaŭrus Svajakoŭ“ trymaŭsia i pracavaŭ ha- dy try. Pracu svaju pravodziŭ pieravaźna pry poma- ĉy bielaruskich kniźak, jakich bylo niamala ũ chaŭ- rusnaj biblijatecy i jakija šyroka jšli ũ sialanstva. ũreście „Chaŭrus“ raspaŭsia z pryĉyn ad jaho nie- zaleźnych. Pradusim ad 1918 h. ks. K. St., mocna nadarvaŭšy ũ Karycinie zdaroŭje, nia mieŭ bolš siły choĉ duchova kiravaĉ „Chaŭrusam“. ũreście-ž 1919—20 hod — heta ĉas vajny litoŭska-polska- bałšavickaj, ĉas, kali niemahĉymaj była nijakaja ar- hanizacyjnaja, idejnaja praca, a tymbolš praca bie- laruskaja.

Pierabraŭšysia ũ kancy 1916 h. na vikaraha ũ Karycin, ks. K. St. prabyvaŭ tam da pałaviny ho- du 1918, dzie tak-ža raźvivaŭ znaĉnuju bielaruskuju pracu. Siarod bielaruskaha sialanstva, što znacho- dzicca na rubiaźy z polščynaj, šyryŭ jon bielarusku- ju narodnuju śviedamaśc slovam i praz kniźku i pry tym sposabam pieravaźna tajnym, kryjuĉysia ad vo- ka svaich vorahaŭ.

Švinia i saławiej

(Baśnia)

Švinia,
Pačušy sałaŭja,
Pasłuhała, pamiarakawała
I tak jamu skazała:
„Bratočak, śmiech mnie čyсты —
Dziarešsia ty jak arhanisty, —
A tolku—bačyć ũsiaki —
Niama j na niuch tabaki.
Pa-mojmu bolš karysci
Kareŭni hryzci.
Žlazaj ũ bałota, jak i ja!
„Švinia, švinia, švinia!
Zatreliŭ saławiej:
„Ty toje choć urazumiej —
Nia suŭ lŭča matarjalisty
ũ dušu natchnionaha artysty!“

Vincuk Advažny.

systemu Siaredniaj Eŭropy: dziar-
žavy haspadarča i palityčna sabie
padparadkavanyja. —

Hetak pradstaŭlajecca ũ šwiatle
polskaj presy h. zv. „uschođniaja
problema“ ũ Polšczy, katoraj aba-
značany kirunak „historyjaj i su-
časnej palityčnej racyjaj.“

Pahlady, asabliva ũl. Bončkoŭ-
skaha, davoli cikavyja i śmielyja,
a pahlady sacyjalistaŭ („Robot-
nik“) — heta pahlady strausa,
jaki pry niebiašpiece chavaje ha-
ławu ũ piasok i... čakaje, pokul
minie niebiašpieka. P.

Biełaruskaja chronika.

Biełaruskaja Pilihrymka ũ
Kalvaryju sioleta adbudziecca
12 červienia. Bliżej ab hetaj spra-
wie budzie ũ nastupnych numa-
roch „Chr. D.“

„Sučasnjaja biełaruskaja lita-
ratura“. Pad hetkim nazovam J.
Šutovič napisaŭ vialiki artykuł,
jaki pamiašciŭ ukraiŭski časapis
„Назустрич“ (№ 7-8, 15.IV.1938).
Artykuł ilustravany fatahrafijami
niekatorych biełaruskich paetaŭ.

ũ tym-ža numary „Nazustrič“
padany ceły rad vieršaŭ roznych
biełaruskich paetaŭ u ukraiŭskim
pierakładzie.

ũ Ukraincaŭ

Ab pierachodzie z pravasłaŭ-
ja na katalictva. Polskija hazety
vielmi šyroka pišuć ab akcyi pie-
rachodu ũkraiŭcaŭ z pravasłaŭja
na katalictva na Vałyni. Hetaja
sprava pačalasja ũ siale Hryŭkach
(pryhraŭničnaja pałasa) i pašyryła-
sia na ũsiu Vałyn. Niekatoryja ha-
zety pišuć adkryta, što meta he-
taj akcyi nia stolki relihijnaja, jak
nacyjanalna-palicyčnaja. Endecki
„Varšavski Dziennik Narodovy,“
čvierdzić, što ũ praciahu apošnich
3 miesiacaŭ pierajšło na katalic-
tva na Vałyni bolš 3 tysiać pra-
vasłaŭnych.

Ab masovym pierachodzie pra-
vasłaŭnych ukraiŭcaŭ na katalic-
tva ũkraiŭskija pasły padavali ũra-
du interpelacyju, adznačajućy ũčas-
cie ũ hetaj spravie KOP-u i mias-
covaje dziaržaŭnaje administracyi.
Na heta ũrad daŭ šyrokaje razjaš-
nieŭnie.

Abjednaŭnie pravasłaŭnych
miran i duchavienstva na Vałyni.
Delehaty ũkraiŭskaj Parlamanc-
kaj Reprezentacyi nadoviačy byli ũ
mitrapalita pravasłaŭnaje Carkvy
ũ Polšczy Dzianisa, z katorym ha-
varylŭ ab spravie abjednaŭnia pra-
vasłaŭnych miran z duchavienst-
vam. Pry hetym havarylŭ tak-ža ab
pałažeŭni pravasłaŭnaje Carkvy ũ
Polšczy i ab pierachodzie prava-
słaŭnych na katalictva, zapačatka-
vanaje ũ siale Hryŭkach.

Parazumieŭnie ukraiŭskaj
presy. Pradstaŭniki ukraiŭskaj pre-
sy na supolnaj naradzje 18.IV.38
pastanavili: abmieŭvacca ũzajem-
na infarmacyjami i pahladami ũ
najvažniejšych spravach aħulna-
narodnaha značeŭnia; ustanovic
zasady lojalnaj presavaj palemiki
i aħulam staŭlać na pieršaje mies-
ca toje, što usich ukraiŭcaŭ zlu-
čaje, pakidajućy na staranie ũsio,
što raźjednyvaje.

Da ũ ũ ž n i k i l Čas prysłać padpisku
na „CHRYSĆIJAŃSKŪJU DUMKU!“
Pašpiašcyć, bo spynim hazetu!
Hrošy prysłać najlepš „przeka-
zem rozrachunkovym“. Numar na-
šaha konta 63.

ũ 1919 h. byvaŭ jašče ũ Łapienicy, Vaŭkavy-
skaha pav., dzie, za časaŭ probašča ks. J. Herma-
noviča, viedamaha biełaruskaha dziejača i pišmieŭ-
nika, svajho tavaryša, havaryŭ biełaruskija kazaŭni.

ũrešcie, z pryčyny chvaroby hrudziej, ks. K.
Stepovič hramadzkuju pracu prymušany byŭ spynić
i aħraŭničycca vyklučna da biełaruskaha pišmienstva,
jakim, u mieru sił svaich, zajmaŭsia aź da samaj
svajej śmierci ũ 1926 h.¹⁾

2. Uspomnili my tolki što ab ks. J. Hermano-
viču (Vincuk Advažny), ab probašczy ũ 1919 h. ũ
Łapienicy, jakomu pamahaŭ u biełaruskaj pracy
Kaz. Svajak. Voš-ža asoba ks. J. H. ũ biełaruskim
chryšćijanskim ruchu varta, kab ab joj tak-ža ũspom-
nić choć aħulam.

Heta vydatny biełaruskij dziejač. Budućy pro-
baščam u Łapienicy, dla biełaruskaj sprawy pałažyŭ
značnyja zasluhi. Aprača ũviadzieŭnia biełaruskich
kazaŭniaŭ u kašciele, jon niamala papracavaŭ kala
arhanizacyi biełaruskich ũkoleŭ. Voš što ab hetym
piša Kaz. Svajak u svajej „Dziei“: „24.VIII. Adrana
schod sialan u spravie ũkol. Pryhavarylŭ: Dnia 24
žniŭnia, 1919 h. my hramadzianie z viosak: Hrynie-
vičy, Dziamidavičy, Muchajly, Borki, Kamianica i Ma-
łaja Łapienica raźbiralŭ ũ budynku ũkolnym patrebu

1) ũadajućym bliżej paznacca z dziejnašciaj ks. K. Ste-
poviča (Kaz. Svajaka), mohuć służyć maje knižki: „Kaz. Sva-
jak. Narys ab jaho ideolohii“. Vilnia, 1831, i „З жыцьця і дей-
насьці Каз. Сваяка“. Вільня, 1936, a tak-ža knižka Kaz. Sva-
jaka — „Dzieja majej myšli, serca i voli“. Vilnia, 1932.

adkryćcia ũkol. Schod adbyŭsia pad zahadam ks.
probašča Łapianickaha ks. J. Hermanoviča. Schod
pastanaviŭ: 1) adkryć dzvie ũkoleŭ u Mał. Łapienicy
(dla chłapcoŭ i dzievčat) i adnu ũ vialikaj Łapienicy.

2) Navuka ũ hetych troch ũkolech pavinna ad-
byvacca pabiełaruku, z dadatkovym pradmietam
polskim.

3) Schod vybraŭ spamiž siabie Radu ũkolnuju
z niżej upisanych asob: staršynioj: ks. J. Hermano-
viča, sakratarom S. Ščyhliŭskaha, siabrami: Todara
Piakarskaha z Hrynievič, Jasia Bubiela i Piatruka
Lachoŭskaha.

4) Schod daručaje Radzie ũkolnaj zdabyć hro-
šy na papravu budynkaŭ ũkolnych, znajšci vučycia-
loŭ Biełarusaŭ i kab čym chutčej maħła pačacca
navuka“. (Podpisaŭ tryccać).

Voš-ža ũkoleŭ henyja byli sapraŭdy adčynieni,
ale los ich, jak i los biełaruskich kazaŭniaŭ, byŭ nie-
daŭhoviečny i niezavidny — pad naciskam polska-
ha nacyjanalizmu jany byli prymušany spynicca.

Z Łapienicy ks. J. Hermanovič pieraječaŭ
u Łukonicu, Słonimskaha pav., dzie tak-ža budziŭ
biełaruskaje žycio i adkul chutka pieraječaŭ u
Łužki, Dzisienskaha pav. Tut pabyŭ daŭžej i davoli
šyraka raźviŭ biełaruskiju dziejnašć, havoračy bie-
łaruskija kazaŭni ũ kašciele i pravodziačy šyraka
ũ masach biełaruskaje narodnaje ũsviedamleŭnie
pradusim pry pomačy časapisu „Krynica“ i biełaru-
skaj knižki.

„Bolš supakoju i ciarplivašci“

Uražaŋni z Litvy

Na Vialikdzien pryjaždžaŭ z Koŋna ũ Varšavu polski pasoŭ u Litvie min. Charvat, a z Varšavy jezdziŭ u Koŋna litoŭski pasoŭ min. A. Škirpa. Hetyja pajezdki ministraŭ-dyplomataŭ, jak dahadvajuca hazety, byli padyktavany patrebaj naradaŭ dziaržaŭnych pradstaŭnikoŭ z svaimi ũradami dzieŭa pravodžaŋnia dalejšaha ũparadkavaŋnia polska-litoŭskich sudnosin.

Ministar Charvat, prybyŭšy ũ Varšavu, padaŭ u presu hetkija viestki: u Koŋnie prymali jaho vielmi pryjazna i sardečna. Min. Charvat ab naŭadžaŋni dobrasiedzkich suadnosinaŭ Polšcy z Litvoj zusim dobraj dumki, nie zvaŭajučy na toje, ťšto hetaje parazumieŋnie adbyvajecca vielmi pavolna. Da pradstaŭnikoŭ hazet min. Charvat ŭziarnuŭsia z hetkimi slavami: „Bolš supakoju i ciarplivašci, pany! čym mienš budzie nie patrebnej sensacyi, tym lahčej pojdzie ũpierad sprava“. Na pytaŋnie pradstaŭnikoŭ presy, kali možna budzie jechač u Koŋnu i kali adkryjuca konsulaty, min. Charvat adkazaŭ: nia skora.

Prybyŭšyja z ministram z Litvy raskazvali pradstaŭnikom hazet ab Koŋnie hetak: Koŋna viel-

Z Polšcy

„Stronnictwo Ludowe“ i PPS.

Nutranoje palityčnaje palaŭeŋnie ũ Polšcy nia zusim jasnaje. Nie prajašniaje jaho fakt; ťšto staršynia „Ozonu“ hien. Skvarčynski ũžo naznačyŭ haŭoŭnuju radu hetaj arhanizacyi z 80 čaŭaviek, u jakuju miŭ inšymi ũvachodzjač 3 ksiandzoŭ i 7 ŭančyn. Polskija sialanskija masy, abniatyja ũplyvami „Stronnictwa Ludovaha“, ũšciaŭ spročstaviacca sprobam abjadnaŋnia z „Ozonam“, zblizajučysia adnačasna da socyjalistyčnej apacyi — PPS. Ab hetym vymouŋna čvierdzič fakt, ťšto haŭoŭny sakratoryjat „Str. Lud.“ pastanaviŭ ťsviatkavač sioleta dzieŭa pracy 1 maja supolna z PPS. Na hetym ťsviatkavaŋni zarhanizavanaje sialanstva z rabotnikami, pavodle pastanovy centralnych ũadaŭ hetych arhanizacyjaŭ, prajavič sialanska-rabotnickuju salidarnašć u baračbie za

mi pryhoŭy i čysty horad; ciapier maje 116 tysiač nasielnictva. Publičnašć Koŭny ũstrymana, vietliva i dadatna chaŭodnaja. Vulicy ũ Koŭnie asfaltavanyja. Šmat aŭtamabilaŭ i aŭtabusaŭ. Novyja damy zbudavanyja hustoŭna j z razmacham. ũsiudy prykladny paradak.

demokraciju. ũ adozvie centralnaha K-tu PPS, zaklikajučej „lud pracujučy wsi i miast“ pryniač ũčašćie ũ ťsviatkavaŋni dnia pracy, vyrazna staviacca hetkija damaŭhaŋni: rospusk Sojmu i Senatu i novyja vybary pavodle 5-prymietnaha vybarnaha prava.

Razŭom u „Ozonie“

Pašla adstaŭki paŭk. A Koca z kiraŭnictva partyi — OZN-u i pašla abniacćia staršynstva hetaj arhanizacyi hien. Skvarčynskim, henaja partyja pachiliŭasia ũ bok „Stronnictwa Ludovaha“ i PPS. Hety pachil uleva vyklikaje na pravym kryle „Ozonu“, katoraje za časoŭ paŭk. Koca nadavaŭa ton celaj arhanizacyi, vialikaje niezdvaleŋnie. ũ rezultacie hetaha pačaušsia ũ „Ozonie“ razŭom: hien. Skvarčynski vyklučyŭ z arhanizacyi pašla Budzynskaha, za katoraha zastupiŭasia 40 pasloŭ lehijonavaj pravicy, jakija zahrazili vystupleŋniem z O.Z.N., kali pasoŭ Budzynski budzie vyklučany akančalna. Pačaušsia tak-ŭa razŭom i ũ „Ozonaŭskaj“ maŭadziaŭnej arhanizacyi: staršynia i haŭoŭny arhanizatar „Zvionzku Młodej Polski“ Jury Rutkoŭski nie padparadkavaŭsia arhanizacyjnaj dyscyplinie, dyk hien. Skvarčynski vyklučyŭ z „Ozonu“ jaho i celý prezydyjum hetaj maŭadziaŭnej arhanizacyi. Hazety pišuč, ťšto pašla hetaha

Aprača bielaruskaj pracy hramadzkej ks. J. H. pakazaŭ svaje siŭy i ũ inšaj halinie — u halinie bielaruskaj litaratury. Piarom pačau jon pracavač ad 1919 h., jakoha z ruk nie vypuskaje aŭ da siaŋnia. Ks. J. H. — heta aryhinalny i davoli pŭodny bielaruski pišmieŋnik i paet. Piša jon pad mianiuškaj Vincuk Advaŭny.¹⁾

§ 2. — Bielaruski Kamitet pomačy paciarpieŭšym ad vajny, Tekla Stanišeŭšcyŋka, ks. ũl. Taŭočka.

Jak skazana vyšej, z prychoadam u Vilniu pad kaniec 1915 h. Niemcaŭ, i tak ciaŭkoje palaŭeŋnie adradŭenskaj pracy Bielarusau, staŭasia jašče ciaŭzejšym. Ale heta tolki na pačatku — pašla praca heta pačala raŭvivacca davoli bujna, u jakoj vydatnuju, možna navat skazač haŭoŭnuju, rol ihrali Bielarusy kataliki. Na pravincy, u viaskovaj bielaruskaj hŭuŭšy, Kaz. Svajak adyhraŭ rol sapraŭdy asablivuju i adzinuju ũ svaim rodzie. Ale pryhledzimsia da centru, da Vilni. Voš-ŭa padčas njamieckaj akupa-

¹⁾ Ab ŭyčci i tvorstvie Vinc. Advaŭnaha hl. maju pradmovu da zbornika jaho vieršaŭ „Bielaruskija Cymbaŭy“. Vilnia, 1933.

ũvaha. ũ hetym časio, jaki apisvajem, mnohija kslandzy Bielarusy ũ roznych miascoch našaha kraju havaryli kazaŋni pabielarusku, abo zmahalisia za ich ũviadzieŋnie. Ab hetym cikavych adsyŭaju da svajej kniŭki: „Rodnaja mova ũ ťsviatyniach“.

cyi Bielarusy i tut nie dramali, a siarod ich adnačalisia narodnaj pracaj pieravaŭna kataliki i to nia tolki kataliki z metryki, ale i z prakanaŋnia.

ũ hetym časio, ab jakim havorym, u Bielarusau ũžo, reč viedamaja, isnavali paasobnyja ideolohična roznyja hrupy, jakija dalisia-b padzialicca na dŭvie: na sacyjalistaŭ matarjalistaŭ i na chryščijan idealistaŭ. I samo saboj zrazumiela, ťšto koŭny z hetych ideolohična roznych kirunkau bielaruskaha ruchu razhladaŭ ideju adradŭeŋnia Bielaruskaha narodu z inšaha boku, išoŭ svajej asobnaj darohaj. Vajna-ŭ i jaje našledki hetyja roznyja bielaruskija hrupy na hruncie narodnaj pracy abjadnala i zlučyŭa.

„Kali-ŭ ŭyčcio pastavila pierad našym narodom hetkija zadačy, jak pomač biazvinnym achviaram vajny, jak ustrojstva ťkoŭ bielaruskich, naŭadŭaŋnie bielaruskaj kulturnaj raboty pašla vychadu rasiejcaŭ, — jednašć idejnaj mety ũsich hetych kirunkau vyjavilasja ũ tym, ťšto pradstaŭniki ich naŭadzili supolnuju rabotu i, nia hlediačy na roznicy ũ ich prahramach, u hety vaŭny historyčny mament zdaleli zhadna pracavač u kamitetach dzieŭa pomačy paciarpieŭšym ad vajny, u ťkoŭach i inšych hramadzkih arhanizacyjach“.¹⁾

...„Nievialikaja hramadka astaŭšychsia ũ Vilni bielaruskich pracauŋnikoŭ zhurtavaŭasia pašla adcho-

¹⁾ „Да аднэй мэты“ — А. Н. (Бел. Календар на 1917 г.),

razłomu „Ozon“ pachilicca bolš uleva.

Endeckaja mabilizacija

Padčas napružanych suadnosin miž Polščaj i Litvoj, (18 i 19.III.38) najmacniej kryčali za vajnu prociū Litvy nacyjanalisty, asabliva endeki. Heta-ž jany kryčali na demanstracyjach „chočam Litvy.“ Ciapier vyjavilasja, što endeki henuju svaju ahitacyju prociū Litvy pravodzili majučy inšyja plany. Voš-ža 19.III. endeki ũ Vysoka-Mazavieckim paviecie, dzie jany majuč nia mała svaih prychnilnikaŭ, dali nakaz svaim partyjcam biezadkladna jechać u Varšavu, byccam jak vajsковым achvotnikam. Tymčasam hetaja zborka endekaŭ miela vyklikać u Varšavie palityčny ũzruc; učasniki žjedu zabirali z saboj nažy, žaleznyja pałki i h. d. Ale palicyja ich u Varšavie adrazu zatrzymała, pazamykala ũ vahonach i adpravila tudy, adkul pryjechali.

Carکوўnyja propaviedzi papolsku

Ukrainskaja presa padaje, što na Palešsi, dzie nasielnicтва ũkrainskaje i biełaruskaje, robiacca zachady, kab u cerkvach havaryli propaviedzi pravaslaŭnyja šviaščeŭniki papolsku.

U niekatorych miascoch na

zborkach duchavienstva, blahačynnyja (dziekany) damahalisia ad nastajacielaŭ, kab u cerkvach havaryli da narodu papolsku. Na adnym hetkim sabraŭni byŭ pavietavy starasta, jaki padtrymaŭ damahaŭni-blahačynnaha, čvierdziačy, što nasielnicтва Palešsia kališ bylo polskaje, ale rasiejškija ũtady jaho zrusyfikavali.

Pašla hetkich damahaŭniaŭ i dokazaŭ niekatoryja šviaščeŭniki pačali havaryć carکوўnyja propaviedzi papolsku. Ale parachvivanje hetaj naviny nia pryniali.

Žmiena vajavody na Vałyni

Apošnimi časami Vałynski vajavoda Juzefski pieraviedzieny ũ Łoź. Heta vynik biezupynnaj i nazojlivaj prociū jaho nahonki polskich šovinstaŭ, katorym palityka Juzefskaha na Vałyni adnosna ukraincaŭ była jašče za liberalnaja i za mała polskaja.

Za rasiejškuju movu ũ polskim radyjo

Polskaja šovinistyčnaja hazeta „ABC“ daradžaje kiraŭnictvu polskaha radyja, kab jano dziela baracby z bałšavickaj prapahandaj na „Kresach“ zavialo aŭdycyji parasiejsku. Hetyja aŭdycyji byli-b praznačany dla biełarusaŭ i ukraincaŭ, što žyvuć u hranicach Polskaje dziaržavy.

Drobnyja viestki

Viedamy polski dziejač i pišmieŭnik Aleksandar Svientochoŭski pamior u paniadzielak 25 krasavika siol.

Sudy z prysiažnymi zasiadacielami, jakija dasiul byli ũ Haliččynie, ad 10 maja buduć skasavanyja.

Niamieckaja moładz nieachvotna dzje na službu ũ niamieckaje vojska i masava ũciakaje ad vajskovaj pavinnaści.

Niemcy ũ čechaslavacyi damahajucca takich pryvilejaŭ, jakich urad dać nia moža, bo jany supiarečnyja z pravam dziaržaŭnaj niezaležnaści. Hetyja damahaŭni čechaslavackich niemcaŭ inspiravanyja z Niamieččynie.

Školnictva ũ Litvie pradstajajecaa hetak: litoŭskich škołaŭ — 2160, žydoŭskich — 107, niamieckich — 10, polskich — 10, łatyskich — 13, rasiejških — 4 i 15 škołaŭ miašanych.

U Aŭstryi pašla prychodu hitleraŭcaŭ 1700 asob dakanala samahubstva.

Voš nacyjanalistyčnaje zašlapleŭnie: tady, kali bałšaviki vjaduć svaju prapahandu pabełaruskku i paukrainsku, polski šovinst daradžaje zmahacca z hetaj prapahandaj parasiejsku.

du Rasiejcaŭ kala Bielaruskaha T-va Pomačy paciarpieŭšym ad vajny. Zadačy T-va — pomač achviam vajny — zlučyli ũsich, nia hledziačy na roznaodnaść pahladaŭ i palityčnych kirunkaŭ²⁾

1. Voš-ža, jak bačym, usie Bielarusy padčas niamieckaj akupacyi abjadnalisia ũ Vilni ũ *Kamitecie Pomačy* na hrucie supolnych idejnych intareasaŭ, supolnaj narodnaj pracy. U sklad hetaha K-tu ũvajšli pieravažna kataliki, prynamsia z metryki, a ũ ich liku i kataliki praŭdzivija, jak ks. Uł. Tałočka i ks. J. Siemaškievič, a tak-ža pradstajniki i pravaslaŭnaha duchavienstva: a. M. Halenkievič i a. Savvači (Sava).

Hetak abjadnany K-t Pomačy sapraŭdy šmat rabiŭ dla biełaruskaj spravy. Akazalasia, što K-t hety zabraŭ u svaje ruki ũsiu biełaruskuju spravu. Jon aprača pomačy achviam vajny, arhanizavaŭ tak-ža i biełaruskija škoły. Jašče ũ 1915 h. dziakujučy zachadam K-tu Pomačy paŭstali pieršyja lehalnyja biełaruskija škoły, jakich lik na ũsiej akupacyi praz paru hadoŭ dachodziŭ bolš jak da dvuchсот.

15.X.1916 h. paŭstała tak-ža i Bielaruskaja Vučycielskaja Seminaryja ũ Švislačy, Vaŭkavyskaha pav., jakaja praisnavala da 15.XI.1918 h. Voš-ža dyrektaram hetaj seminaryi, a tak-ža i ahułam adnym z idejnych biełaruskich školnych rabotnikaŭ byŭ

pradvajenny redaktar katalickaj hazety „Bielarus“ uspaminany ũžo ũ hetaj pracy B. Pačopka.

Aprača B. Pačopki z idejnych katalikoŭ na novie biełaruskaj ašviety pad niamieckaj akupacyjaj, vialikuju rol adyhłala Tekla Stanišeŭščynka.

2. Radziłasia *Tekla Stanišeŭščynka* ũ 1898 h. U 1914 h. była ũžo viedamaja Bielarusam ũ Viini jak šviedamaja biełaruska, haračaja katalička i patryjotka. U 1916 h. pastupaje na Biel. Vučycielskija Kursy ũ Vilni, jakija skončyŭšy idzie na vučycielku ũ biełaruskuju školu ũ Horadni. Varunki pracy byli strašenna ciažkija. Prychodziłasia T. St. zmahacca i z palakami, i z rasiejcami i z niemcami. I voš-ža ščyraka, uporystaja, vytryvalaja praca pieramahaje ũsio. Škoła stała na čviordy hrunt. Vučycielka, jak u biel. katalikoŭ, tak i ũ pravaslaŭnych, ciešycca vialikaj sympatyjaj i stanovicca ahułam centram biełaruskaj adradženskaj dumki ũ Horadni. Ale kvolaje zdaroŭje hetaj idejnaj dziaŭčynie biełaruski adradženki nia vydzieržała i jana zaniemahła na suchoty. U 1918 h. Tekla Stanišeŭščynka pierajaždžaje ũ Vilniu, dzie lečycca i pracuje nad siły ũ biełaruskim prytułku „Zolak“ i ũ Biel. Kniharni. Urešcie 21.V.1919 h. T. St., złamanaja niepamiernaj pracaj, pamiraje. Pachavana na Vilenskich mohiłkach „Rossa“¹⁾

2) „Унутраная работа“ — А. Н. (там-жа).

1) hl. + С. П. Тэгля Станішэўская („Беларуская Думка“), 1919, 20.V, № 13.

Čyn vart prykladu!

v. *Vasiliny, Pastaŭski pav.* Moładź našaj wioski, nia majučy svajej biełaruskaj prašvietnaj arhanizacyj, a chočačy być sarhanizavanaj, naleža da K. M. V.—polskaj arhanizacyi. Nia hledziačy na čužyja arhanizacyj i ciažkija abstaviŭny žyćcia, našaja moładź idzie z žyćciom razam da ašviety praz samaašvietu. Jana svaimi vysilkami pastanaviła załażyć biblijateku, z beletrystyki i navukovych knižak, pieravažna ŭ rodnaj biełaruskaj movie.

Na hetu kulturna-prašvietnuju metu afiaravali pa 2 knižak ad asoby, a chto nia mieŭ 2 knižki, toj płaciŭ załatoŭku; — i takim čynam moładź zdabyła sabie biblijateku, katoraja siaŭnia naličvaje kala 60 knižak.

Hety čyn našaj moładzi, chaj budzie ŭzorom i prykladam dla druhich!
N. K.

Nieparazumieńnie

Čaresa, *Brasłaŭski pav.* U nas siarod pryhadžan čaeskaj carkvy dahetul isnavaŭ zvyčaj stanavicca

na kaleńni padčas čytańnia św. Evanhiella; zvyčaj hety isnujeć u nas nadta daŭno i skolki nia było ŭ nas śviaščeńnikaŭ, ni adzin nie zvaračvaŭ nam na heta ŭvahi. Pryslany da nas para hadoŭ tamu Pratajerej Jakubovič uvieš čas aź dahetul jak-by nia bačyŭ usiaho hetaha, aź sioleta źviarnuŭsia da ludziej i pačaŭ kazać, što stanavicca na kaleńni nie patrebna i chto stanavicca na kaleńni, toj idzie suproć carkoŭnaha zakonu. Z hetaj pryčyny ŭ ludziej paŭstała niezdaleńnie. Ale, dumaju, što heta ŭladzicca, bo-ž heta tolki zvyčajnaje nieparazumieńnie.

Pryhadžanin.

Vilenskaja chronika.

„Aidas“. Pad hetkim nazovam maje vychodzić u Vilni litoŭskaja hazeta. Byli viestki, što ŭlada vydavać hetu hazetu dała svaju zhadu.

Projekt pamiatnika Mickieviču pastaŭleny na probu na vul. Mickieviča. Dzie akančalna hety pamiatnik stanie — dahetul niaviedama.

Biezraboćcie, z nadychodam vianyn, pavoli źmianšajecca. Ciapier užo biezraboŭnych mienš vašmich tysiać.

ZPALITYKI

Vialikija bloki. Mižnarodnaje palažeńnie ŭšciaž viraźniej vyjaŭlaje padzieł dziaržaŭ na dva varożyja miž saboj lahiery — na ekspansistaŭ i zahrožanych ekspansijaj. Razumiejecca, što hety padzieł nie ideolohičny, nia dzieła taho, što adny zavodziać fašyzm, a druhija trymajucca demakratyzmu, abo inšaha hramadzkaaha lađu. Tut sprava jdzie ab terytoryju. Ekspansisty — heta tyja dziaržavy, što imknucca zachaplać novyja terytoryj, kab pašyryć svajo panavańnie ŭ śviecie. Hetyja dziaržavy, asabliva Niamieččyna i Italija, arhanizujuć svoj blok dziaržaŭ i vystupajuć z kliačam baračby z kamunizmam, ale ŭ sapraŭdaści nie ab heta im idzie, bo sučasny hramadzki laď u Niamieččynie i Italii maje ŭ sabie kudy bolš schodnaha z kamunizmam, abo prymusovym kolektyvizmam, čymsia Francyja i Anhlija. Faktyčna spradžajucca miž saboj dva lahiery imperjalizmaŭ: niamiecka-italjanska-japonski prociŭ anhielska-francuskaha, kala katoraha krucicca jašče adzin imperjalizm — rasiejski kamunistyčna-kapitalistyčny.

Apošnimi časami pieršyja dva imperjalizmy pačali šukać miž saboj šlačoŭ da sużyćcia. Da parazumieńnia imperjalisty, vieda

3. U 1916 h. nastupiła abvieščanńie feldmaršałka Hindenburha, što biełaruskaja mova pavinna mieć roŭnyja pravy z usimi inšymi ŭ kraji movami. Hety fakt dahetulešnja adnosiny niamieckich ŭladaŭ da biełaruskaj raboty źmianiŭ na lepšyja. U tym-ža 1916 h., u lutym miesiacy paŭstała biełaruskaja hazeta „Homan“, jakaja pratoryvała da kanca 1918 h. Vychodziła jana dva razy ŭ tydzień, łacinkaj i hraždankaj. Hazeta heta abslužvaha nie jakuju adnu biełaruskuju palityčnuju hrupu, ci partyju, ale ŭsio biełaruskaje hramadzianstva. Supracouńničaŭ u joj ks. *Ul. Tałočka*, pišučy pieravažna pad mianiuškaj Ad. S. (Adam Saładuch) roznyja artykuly na temy biełaruskaj kultury, historyj, relihij.

Ahułam treba tut skazać, što ŭ hetym časio, ab jakim hutarka, ks. *Ul. Tałočka* byŭ kiraŭnikom i hałavoju i budzicielem biełaruskaha katalickaha ruchu, jak takoha. Usio, što tady rabiłasia biełaruskaje katalickaje — heta była jaho sprava.

„U Vilni Bielarusy kataliki ŭ 1916 h. zrabili pieršyje kroki, kab zaviaści biełaruskuju movu ŭ kaściele i pry navucy relihij ŭ škole. Administrataru Vilenskaj Dyecezii była padadziena prošba z čyślenymi podpisami, kab choć u adnym z vilenskich kaściołaŭ dadatkovyja modły, kazańnia, katechizacyja i spoviedź adbyvalisia pabiełarusku, dy kab byŭ naznačany ksiondz-biełarus, katory-b vučyŭ biełaruskich dziaciej relihij ŭ školach pabiełarusku. Du-

choŭnyja ŭłady na heta adkazali, što jany ničoha prociŭ hetaha nia majuć, tolki z zaviadzieńniem biełaruskaj movy ŭ kaściele ličać patrebnym ustrymacca da kanca vajny. Ksiandza-biełarusa ŭ biełaruskija školy taksama tymčasam nia dali i zhadzilisia na tym, kab relihiju vykladali pabiełarusku sami vučyciali pad nahladam ksiandza adpaviednaj parachvii.

Hetak зроблены pieršy krok da taho, kab dla biełaruskaj movy zdabyć naležnyja pravy ŭ katalickim kaściele, pravy, z katorych nam dahetul nie davali karystać. I treba dumać, što biełarus-katalik, majučy malityvy, kazańnia, spoviedź i navuku relihij ŭ rodnaj movie, zrazumieje ŭrešcie, što viera jaho — nia „polskaja“, a papraŭdzie katalickaja. A śledam za im i jaho brat pravasaŭny dabjecca takich-ža pravoŭ u pravasaŭnaj cerkvi, tym bolejš, što ŭ biełaruskich školach pravasaŭnyja dzieci taksama, jak i kataliki, vučacca svajej viery pabiełarusku.“¹⁾

Voš-ža starańni i pačynańni ŭ hetaj sprave — musim dadać — naležyli da ks. *Ul. Tałočki*.

1) „Народ і рэлігія“ — І. Мелешка (Беларускі Календар на 1917 г. Вільня, 1916).

ma, dachodziać zaŭsiody koŭstam inšych; ichniaja miŭnarodnaja palityka — heta typovy pilatyzm. Rezultat hetkaje palityki — los Abisynii, Aŭstryi i naŭspiajučy los Čechaslavacyi. Za hetym — los prybaŭtyckich i naddunajskich dziaŭŭ u zmahańni niamieckajaponska-italjanskaha imperjalizmu z kamunistyčna-kapitalistyčnym rajejskim imperjalizмам.

Parazumieńnie Anhlji z Italijaj. U paŭavinie krasavika siol. Anhlja z Italijaj padpisali dahavor zhody ab mnohich spravach, jakija byli pieraškodaj da naŭdŭańnia miŭ hetymi dziaŭŭ dabrasedzka suŭčicia na Miŭziemnym Mory i ŭvodzili zakalot miŭ imi na arenie miŭnarodnaj palityki. Anhielska-italjanskaje parazumieńnie biazumońna adcińnie svoj ŭled u dalejšaj miŭnarodnaj palitycy — nia tolki ŭ Eŭropie, ale i ŭ druhich čašćinach ŭsvietu.

Baračba z fašyzmam u Rumynii. Na čale ŭradu ŭ Rumynii staić patryjarch pravaslaŭnaje Carkvy Miron. Padazravać kamunizmu ŭ hetym uradzie nielha. Tymčasam urad patryjarcha Mirona, u zhodzie z karalom, ŭorstka raspraŭlajecca z nacyjanalistymi i nacyjanalistryčnymi arhanizacyjami. Apoŭnymi dniami začynieny tam usie nacyjanalistryčnyja - fašystoŭskija arhanizacyi, zabaroniena dziej-našć usim hramadzki arhanizacyjam i ŭmat aryŭstavana nacyjanalistaŭ, u hetym bolš 200 pravaslaŭnych ŭviaŭčeniakaŭ. Pryčyna hetaj represii nastupnaja: palicejskija i sudova-ŭledčyja ŭlady vyjavili, ŭto nacyjanalistryčnyja fašystoŭskija arhanizacyi byli ŭ parazumieńni z niamieckimi hitleraŭcami i mieli namier dakanać ŭmieny dziaŭŭnaŭnaŭ ŭadu, a paŭla padparadkavać Rumyniju niamieckaj zahranicnaj palitycy.

Polska-liŭoŭskija pierahavory ŭ ŭspravie kamunikacyi paŭto-vaj, telehraficnaj i telefonicnaj, pačalisia 25 krasavika i adbyvajucca ŭ Koŭnie.

Adnej z pryčyn, čamu niekatorym našym padpiŭčykam nie dachodzić „Chr. Dumka“, joŭ drewna padany adrys. Treba vyrazna pi-sać: imia, proŭviŭčca, poŭtu.

Да барацьбы з п'янствам!

„Шлях Моладзі“ (№ 9) піша, што ён атрымлівае сумныя і грозныя весткі аб застрашачым пашыраньні п'янства па нашых сёлах ня толькі сярод старэйшых людзей, але так-жа і сярод моладзі.

— Прачытаўшы такія карэспандэнцыі, — кажа „Шлях Моладзі“ — паўстае страшнае пытаньне: да чаго гэта давядзе? — Бо-ж з п'янствам пашыраецца разбой, разлад, дэморалізацыя, грызньня, суды, цемра і адначасна напаўняюцца вострогі крими-нальнымі праступнікамі. — Бо-ж гарэлка — алькаголь атручвае людзкі арганізм і вядзе цэлыя пакаленьні да вырадзеньня духо-вага і фізычнага, а таксама ністожыць матар'яльна.

Дзе-ж прычыны гэтага п'янства? — На гэтае пытаньне знаходзім адказ у тых-жа карэспандэнцыях, аўтары якіх у адзін голас цьвердзяць, што галоўнай прычынай пашырэння п'янства і цемнаты зьяўляецца нястача на вёсцы беларускіх культурна-асьветных арганізацыяў, каторыя зацікаўлялі-б моладзь культурнай працай. Пры тым усе сьцьвярджаюць, што пакуль існавалі беларускія культурныя арганізацыі, вёска паступова йшла да лепшага, сьвятлейшага жыцьця. Цяпер-жа, калі вядзецца дзе-небудзь барацьба з п'янствам, то робяць гэта сьвятлейшыя беларускія ідэовыя адзінкі, бо ўсе беларускія культурныя арганізацыі на вёсцы зьліквідаваныя. Польскія-жа арганізацыі належна ў гэтым кірунку не працуюць. — Дзеля таго беларускае грамадзянства, беларускі культурны цэнтр павінны ў найбліжэйшым часе падумаць аб пляновай саматужнай барацьбе з п'янствам, ці мо' найлепш было-б пачаць стараньні і залажыць беларускую арганізацыю цьвярозасьці, якая сапраўды належна павяла-б барацьбу з страшнай праявай п'янства. На гэту справу павінна так-жа зьвярнуць увагу бел. прэса і зьмяшчаць адпаведныя матарыялы, каторыя-б выясьнялі людзям усю шкоднасьць гарэлки. Адначасна кожны сьведомы беларус павінен старацца як найбольш пашыраць беларускія часапісы і кніжкі, бо і часапіс і кніжка так-жа людзей накіроўваюць да культурнейшага жыцьця. Кожны беларус на кожным кроку павінен дбаць аб тое, каб Народ Беларускі быў цьвярозым, сьветлым і йшоў да лепшага заўтра, каб доля ягоня паправілася. —

Сусім слушныя ўвагі. Далучаючыся да гэтага, прапануем беларускім газэтам пасьвячаць артыкулы, ськіраваныя проціў п'янства нашага сяла, а так-жа тварыць проціўалькаголічную літаратуру.

Z.

Paštovaja skrynka

P. S. Jak bačycie, karystajem.

N. K. Achvotna drukujem, duŭa ciešmysia, ŭto Vy hetak pracujecie.

Ks. V. Š. Duŭa sučasnyja Vaŭŭ ŭva-hi i my achvotna drukujem ich. Za hrošy i adrasy dziakujem. Kniŭni vyslali.

K. R. Drukujem u „Chr. D.“, nadrukujem nieŭta tak-ŭa i ŭ „Zorcy“.

B. K. Čamu-ŭ nie, prysylajcie.

A. D. Prošbu spoŭnili.

U. B. Čakajem na padpisku.

J. K. „Chr. D.“ vysylajem.

A. V. Treba pryslać padpisku.

L. Ch. Duŭa ciešmysia.

St. R. Za probnyja adrasy dziaku-jem, karystajem.

A. Ź. Prysylajcie, skolki moŭacie.

D. A. Atrymali, dziakujem, skary-stajem.

Kuplajcie vypisvajcie

kniŭzki Ks. Ad. Stankieviča:

1. „BOŭAJE SŁOVA“
(cana 3 zł. — z pierasyłkaj — 3.50 zł.),

2. „LEKCYI I EVANELII NA NIADZIELI I ŚVIATY“
(cana 1,50 zł. — z pierasyłkaj — 1.75 zł.),

3. „MIŭHAL ZABŭJDA-SU-MIĆKI I BELARUSKAJA NARODNAJ PESŭNJAJ“
(cana 50 hr. — z pierasyłkaj — 75 hr.).

Hałoŭny skład: Bielaruskaja Kniharnia „PAHONIA“ — Vilnia, Zavalnaja 1.

„Chr. Dumka“ vychodzić: 1, 10 i 20 koŭnaha miesiaca.

Padpiska na hod — 3 zł., na paŭhodu — 1 zł. 50 hr., na try miesiacy — 75 hr. Cana asobnaha numaru — 10 hrašoŭ. Adrys Redakcyi i Administracyi: Vilnia (Wilno), Zavalnaja vul. № 1—2.

Adkazny redaktor V. JERMALKOVIČ

Vydaviec KS. AD. STANKIEVIČ

Bielaruskaja Drukarnia im. Fr. Skaryny, Vilnia, Zavalnaja vul. № 1.